

УДК 657

ПРО УКРАЇНСЬКУ МОВУ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ

ВАДИМ КОЗАК,
канд. екон. наук, доцент
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

У статті досліджено значення термінів, що вживаються у бухгалтерському обліку, їх розвиток в історичному аспекті, проаналізовано наслідки такого використання сьогодні.

Ключові слова: терміни, реєстри, витрати, кошти.

*Любіть Україну у сні й наяву,
вишневу свою Україну,
красу її, вічно живу і нову,
і мову її солов'їну.
Володимир Сосюра*

У побуті, послуговуючись мовою як засобом спілкування, ми нерідко навіть не замислюємося про зміст окремих слів, уважаючи, що не буває (просто не може бути!) іншого значення цього слова. Втім це не призводить до прикрих наслідків, оскільки співрозмовник зазвичай додержується аналогічної думки про значення цього слова.

Інша річ, якщо розмову (дискусію) ведуть науковці. Тут від чіткого розуміння значення слова (терміна) великою мірою залежить логіка проведення дослідження, здійснення економічної операції тощо.

Тож неправильне вживання термінів, зокрема фахівцями з бухгалтерського обліку (ученими), призводить не тільки до непорозумінь і помилок у професійній сфері, а й до нівечення мови.

Візьмемо, наприклад, термін «*регістр*», який, швидше за все, перейшов до Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» з наказу Міністерства фінансів України «Про затвердження Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку». На наш погляд, він не відповідає значенню, в якому вживається у цих документах [1; 2]. Так, відповідно до згаданого Положення *облікові реєстри* – це носії спеціального формату (паперові, електронні) у вигляді відомостей, ордерів, книг, журналів, машинограм тощо, призначені для хронологічного, систематичного або комбінованого накопичення, групування й узагальнення інформації з первинних документів, що прийняті до обліку.

Проте вважаємо, що методологічно неправильно застосовувати в цьому контексті термін «регістр», в українській мові він позначає такі поняття:

1) частину звукоряду, що займає певне положення за висотою звучання і має однаковий тембр;

2) розподільник, регулятор у деяких машинах і приладах;

3) орган державного нагляду за якістю морських і річкових суден, що будуються, та за безпекою їхнього плавання;

4) елемент комп'ютера для проміжного зберігання інформації і лише останньою чергою як

5) список, перелік чого-небудь, книга для записування, обліку чогось.

При цьому термін «*реєстр*» в українській мові вживається лише у двох значеннях:

1) список, письмовий перелік чого-небудь;

2) книга для запису справ, документів, майна, земельних володінь, обліку, наявності, руху коштів та цінностей.

Отже, бачимо, що обидва терміни мають синонімічне значення.

Однак у галузевих словниках української мови кінця ХХ ст., на відміну від російської, термін «регістр» у значенні «список, перелік чого-небудь, книга для записування, обліку чогось» **не засвідчений** [3].

Тому терміни «регістр» і «реєстр» у сучасній українській мові мають чітко виражені визначення і галузеве призначення.

До речі, з історії України ми знаємо саме про реєстрових козаків, а не реєстрових, тобто козаків, які були внесені до окремого списку – реєстру, звідки й пішла їхня назва.

Проте, на жаль, сьогодні не можна внести зміни до нормативних документів міністерств і відомств і замінити термін «регістр» на «реєстр», оскільки в Законі «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [4] вживається саме перший термін.

Тому розпочинати зміни потрібно з основного документа, тобто із Закону.

А як уживати терміни «витрати» і «затрати»? Багато дисертацій написано на цю тему.

У найсучасніших словниках української мови слово «*витрати*» вживається на позначення грошей, коштів, витрачених на що-небудь. Зустрічається і слово «*затрати*» – використання, витрачання часу, сил тощо на що-небудь з певною метою. У фінансовій сфері перевага віддається терміну «витрати» на позначення зменшення економічної вигоди у звітному періоді у формі вибуття або використання активів чи виникнення заборгованості, що призводить до зменшення власного капіталу. Отже, на сучасному етапі розвитку української мови у питаннях використання коштів доцільним є вживання терміна «витрати» [5].

Принагідно зазначимо, що в російській мові використовуються терміни «расходы», «издержки» і «затраты», які, на нашу думку, є синонімічними.

Парадоксально, але факт, що Положення (стандарту) бухгалтерського обліку, затверджені наказами Міністерства фінансів України, термін «витрати» визначають по різному.

Так, згідно з П(С)БО 1:

Витрати – зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілення власниками) [6].

Відповідно до П(С)БО 3:

Витрати – зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками) за звітний період [7].

П(С)БО 16 містить таке визначення:

Витратами звітного періоду визнаються або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені [8].

Здавалося б, відмінність лише в кількох словах. Однак це важливо! До чого така кількість варіантів у стандартах? Адже подібна неоднозначність у трактуваннях може призвести до хибних умовиводів.

Натомість термін «затрати» взагалі не визначений у П(С)БО – він лише згадується, чергуючись із терміном «витрати»: «Оцінка за нормативними *затратами* полягає у застосуванні норм *витрат* (*курсив Авт.*) на одиницю продукції (робіт, послуг)...». Або: «Витрати операційної діяльності групуються за та-

кими економічними елементами: матеріальні затрати...» [9]. Як це розуміти?

Ще приклад: у Плані рахунків бухгалтерського обліку у класі 8 «Витрати за елементами» наявний рахунок 85 «Інші затрати», тоді як клас 9 «Витрати діяльності» містить рахунок 97 «Інші витрати». При цьому: «Рахунок 85 застосовується для узагальнення інформації про *витрати*, пов'язані з інвестиційною та фінансовою діяльністю, а також про витрати, пов'язані із запобіганням надзвичайним подіям та ліквідацією їх наслідків». І далі: «За дебетом рахунку 85 «Інші затрати» відображується сума визнаних *витрат*...» [10]. Тому виникає закономірне запитання: хіба логічно, перелічивши всі витрати, говорити про затрати?

Крім того, з витратами часто ототожнюють термін «видатки», а деякі «науковці» – і термін «втрати», хоча він має чітке значення не тільки в українській мові, а й у бухгалтерському обліку.

Тож, може, настав час уніфікувати цю термінологію і, відмовившись взагалі від терміна «затрати», застосовувати лише термін «витрати»? Це дасть змогу уникнути вживання в наукових працях, навіть інколи в одному реченні, цих двох термінів і плутанини.

А чи не різє вухо, ба, навіть просто чи не дивує вислів «*грошові кошти*»? Хіба бувають кошти не грошові? Очевидно, що це пряма калька з російського словосполучення «денежные средства». Тому й виходить «масло масляне». Адже навіть «cash flow» з англійської перекладається як грошовий потік, а ми вперто повторюємо: «Звіт про рух грошових коштів»...

Взагалі вважаємо недоцільним будувати українську економічну термінологію, спираючись на перекладні видання, оскільки останні часто ґрунтуються на суб'єктивних думках, поглядах перекладача.

Особливо прикра ситуація склалася з використанням іншомовних слів. Уживаються вони, як правило, без перекладу, на позначення начебто давно відомих речей, наприклад маркетинг, менеджмент тощо. Проте, як стверджує С. Дем'яненко, термін «менеджмент» є вужчим поняттям, ніж його український відповідник – управління [11].

Отже, сьогодні як ніколи загострилася проблема застосування наукових термінів. Виходить так, що, не вивчаючи рідної мови, не знаючи її великих можливостей, ми хапаємо перші-ліпші іншомовні слова і радо вживаємо їх, намагаючись творити науку. Ми говоримо «глосарій», «еккаунтинг», «дефініція» тощо. Чому ми нехтуємо такими словами рідної мови, як «словник», «облік», «визначення»? Чим вони гірші? Тому хочеться згадати Тараса Шевченка: «Учі-

тєсь, читайте, І чужому научайтєсь, Й свого не цурайтєсь».

Не можемо оминути увагою також те, що основою бухгалтерського облїку є подвійний запис, точніше його принцип, який відсутній у нормативних документах. Наприклад, у П(С)БО 7 немає визначення поняття «актив», тоді як у П(С)БО 9 воно є. У П(С)БО 2 визначення терміна «актив» є, а терміна «пасив» немає, хоча в додатку наведені обидва. Те саме стосується термінів «подібні» і «неподібні», терміна «витрати», який згадувався раніше, тощо. Все це наводить на думку про можливість доопрацювання П(С)БО в майбутньому. Але чи скоро прийде те майбутнє? Можливо, варто відразу робити «на віки»?

Та навіть якщо взяти елементарне – назву наказів про затвердження стандартів, то й тут бракує уніфікації (подивіться, скажімо, назви наказів про затвердження П(С)БО 7 та П(С)БО 16).

Коли така ситуація склалась у бухгалтерському облїку, в законодавчих і нормативних документах,

то що вже казати про мову «пересічних громадян» України?

І тут дозволимо собі не погодитись із С. Дем'яненко, оскільки вважаємо за потрібне під час з'ясування значення певного терміна звертатися до фахівців з української мови, які можуть надати кваліфіковану допомогу. Адже мова постійно модифікується, з'являються нові слова й поняття, зникають старі, і жоден учений з іншої сфери не в змозі відстежувати ці процеси.

Однак цілком віддавати цю проблему на відкуп філологам також не можна. Обґрунтуємо це таким прикладом: на прохання надати рекомендацію, яке словосполучення: «придбаваються запаси» чи «придбаються запаси» – правильно застосовувати, було зазначено, що це «неправильно ні з логічного, ні з граматичного погляду» і «для них є відповідник в українській мові **запасатися**, що має значення «забезпечувати себе чим-небудь для використання в разі потреби» [12]. Але ж «запасуються запасами» така сама стилістична помилка, як і «забезпечується безпека»!

Підсумовуючи викладене, радимо не лінуватися гортати словник у будь-якому віці, особливо людям на відповідальних посадах, перш ніж запроваджувати термінологію на державному рівні. І не соромитися віддавати свої наукові праці для редагування фахівцям з української мови.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. *Про бухгалтерський облїк та фінансову звітність в Україні*: Закон України від 16.07.99 р. № 996-XIV.
2. *Про затвердження Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському облїку*: наказ Міністерства фінансів України від 24.05.95 р. № 88.
3. *Лист* Інституту української мови від 23.07.2007 р. № 307/661.
4. *Лист* Національного банку України від 17.08.2011 р. № 25-115/1968-9943.
5. *Лист* Інституту української мови від 14.04.2006 р. № 307/365.
6. *Положення* (стандарт) бухгалтерського облїку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затв. наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 р. № 87.
7. *Положення* (стандарт) бухгалтерського облїку 3 «Звіт про фінансові результати», затв. наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 р. № 87.
8. *Положення* (стандарт) бухгалтерського облїку 16 «Витрати», затв. наказом Міністерства фінансів України від 31.12.99 р. № 318.
9. *Положення* (стандарт) бухгалтерського облїку 9 «Запаси», затв. наказом Міністерства фінансів України від 20.10.99 р. № 246.
10. *Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського облїку та Інструкції про його застосування*: наказ Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. № 291.
11. *Дем'яненко С.* До питання сучасної економічної термінології / С. Дем'яненко // *Економіка України*. – 2011. – № 8(597), серп. – С. 90–95.
12. *Лист* Інституту української мови від 15.12.2011 р. № 307/829.

В статье исследованы значения терминов, которые употребляются в бухгалтерском учете, их развитие в историческом аспекте, проанализированы последствия этого использования сегодня.

Ключевые слова: термины, регистры, расходы, денежные средства.

The meaning of terms which are using in accounting explored in the article, its development in historical aspect and analyzed the results of its today's using.

Key words: terms, registers, expenditures, funds.